

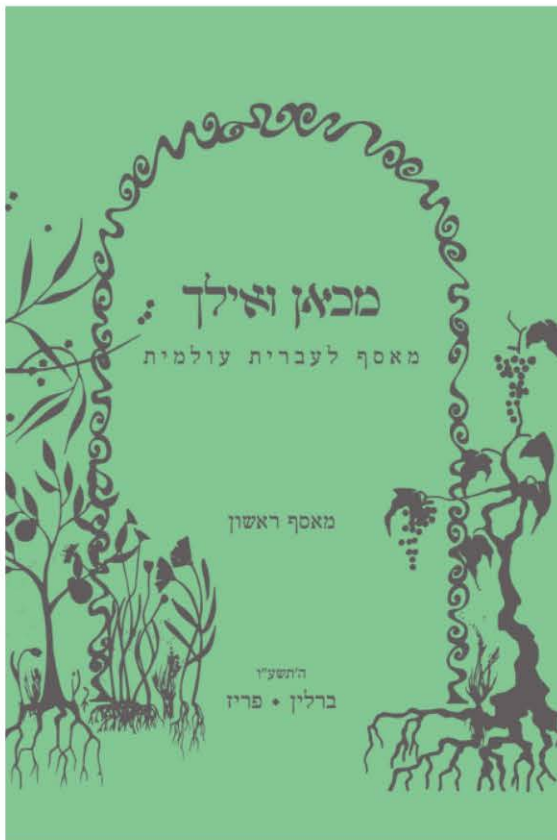
אדם בתוך שפתו הוא גר

המאסף לעברית עולמית, מכאן ואילך, שהופיע באחרונה בפריז ובברלין, מהווה את אחד מסימניה המובהקים של רוח הזמן. מכאן ואילך מגדיר את עצמו ככתב־עת דיאספורי, המנסה לשרטט מחדש את גבולות העברית, תוך כפירה במרכזיותה של ישראל כבירת הרפובליקה הספרותית של לשון הקודש הלא קדושה

גל של עשרות אלפים ישראלים צעירים (וגם לא מעט מבוגרים), שוטף בשנים האחרונות את אירופה ומגיעים בעיקר לברלין במה שנראה כמגמה די ברורה של נדידת משכילים – סטודנטים, אינטלקטואלים, אמנים ואנשי עט – ליבשת שנחשבה עד לא מזמן כמקוללת, בחיפוש אחרי אפשרות להתפתחות כלכלית, תרבותית ואישית.

אחת השאלות שכל מהגר ישראלי באירופה ישאל את עצמו, בתום כמה שנות הסתגלות, היא האם העברית תמשיך להתקיים אצלו כשפת דיבור חיה ופועמת, או שיהיה עליו להמירה בלי שום קומפלקסים מיותרים בשפת היום־יום של ארץ התפוצה (בהתעלם מהאשליה שמציעות הרשתות החברתיות), ולהחזיר את העברית למקומה הראוי ואולי החי ביותר העבורה: הספר.

כתב־העת הדיאספורי החדש, מכאן ואילך, שראה אור בקיץ האחרון בברלין ובפריז כמעט במקביל, כאילו נולד להציע תשובה לשאלה זו (ואחרות) בעת הנפיצה הזו. עורך כתב־העת, טל חבר־חיבובסקי, שהוא גם מנהלו של מרכז היידיש בפריז ושל ספריית מָדָם, מודה בקיומו של ממד אליטיסטי בכתב־העת שלו, משום שאינו מייחס חשיבות רבה מדי למספר הקוראים, אלא לאיכותם הסגולית. לפי מכאן ואילך, השפה העברית אינה תלויה בקיומה של ריבונות עברית בטריטוריה מסוימת. עם זאת, המהלך של מכאן ואילך אינו בהכרח קונטרוברסלי לתרבות הישראלית, אלא יונק מהעבר, משורשי שפת הספרות היהודית העשירה בהגות, פילוסופית ופואטיקה, שהציונות הקיאה מתוכה והכריזה על מותה, כאילו העם היהודי ושפתו נוצרו מחדש בימי העלייה השנייה ולא הותירו אחריהם אלא אבק. ההיגיון הפוליטי של מכאן ואילך אינו שולל את הציונות (חבר־חיבובסקי: "יש לי ביקורת על הציונות כשם שיש לי ביקורת על תנועת ההשכלה – כתנועה, לא מדובר במקשה אחת, אלא באוסף של תופעות רעיוניות מגוונות") – אבל מסרב לקבל את שלילת הגלות מצידה של מדינת הלאום המבקשת לנכס לעצמה את השפה העברית באופן טוטלי.

טל חבר-חיבובסקי, עורך כתב-העת **מכאן ואילך**, מאסף לעברית עולמית (מאסף ראשון), ה'תשע"ז, הוצאת מעדעם-ביבליאטעק, ברלין ופריז (184 עמ')

"מיתוס תחיית העברית כולל בתוכו ממילא את הנחת היסוד שהעברית הייתה מתה, וככזה, גם אם אינו שולל את חייה בהווה, הריהו שולל את עולמיותה (כלומר את נצחיותה)", אומר חבר-חיבובסקי. לדבריו, תהיה זו טעות גסה לתייג את **מכאן ואילך** ככתב-עת פוסט-ציוני – ובכלל "תיוג" היא מילה שמשקפת את התרבות הישראלית – או מה שניתן לכנות "השפה הישראלית". גם אם הכוח המו"לי ומספר קוראים רב יחסית עומד כרגע לרשותה של הספרות הישראלית, הרי הספרות העברית, ובמיוחד השירה, התפילה, מעולם לא התכתבה עם יותר מקומץ קוראים, שלא לומר קורא אחד בלבד, ולא זה מה שמנע ממנה לצלוח את מבחן הדורות.

אם לנסות לתרגם ל"ישראלית" את כוונת **מכאן ואילך**, אזי העברית אינה כפופה לכוחות ולפשרות הזמן ולסידורי הדרכונים העכשוויים. בני אדם עוברים מהעולם, גם האומות (על שפתותיהן) יעברו ברובן, ובמוקדם או במאוחר כולן, אך השפה שבכתובים לעולם עומדת – ואין לך שפת יסוד עולמית יותר מהעברית.

בנימה פואטית אפשר לומר שהעברית היא כעין אל-חומר, משברי האור הגנוזים הניבטים מהלבן שבין האותיות, הלועגים לשיבושים, לאפנות, לפגעים ולטרופים הפוליטיים של הרגע, וחזקה על הטקסטים הטובים והחשובים, בחלק הארי שלהם לפחות (יש לקוות), שיעברו את אוקיינוס ההבלים ויפרו את השיח לעתיד לבוא.

אילן בלום: "יהיה מעניין לראות
כיצד ההתפתחות המפתיעה,
והחשובה כנראה שבהופעת מכאן
ואילך, המשקפת אולי תזוזת
מעמקים שמוקדם להעריך את
השלכותיה, תפיץ את אבקניה
בקרב הישראלים הנוהרים
לאירופה ולשאר קצוות העולם,
בין בפועל ממש ובין באקטים של
'גלות פנימית', הרחק מהשטעטל
שנולד מהים."

מכאן ואילך לא יצא בישראל במכוון וגם אינו נוכח ברשת, כדי להדגיש כי אתרי התרחשותו העיקריים שלו הם בפריז ובברלין, המשגשגת העיקרית מהגירת אינטלקטואלים ישראלים, הגירה שהיא כעין חזרה לנדידת הסופרים היהודיים ממזרח אירופה לברלין בראשית המאה ה-20, שגם היא לא נזקקה ליותר מכמה מאות אנשי ספר מובהקים כדי לעלות ולפרוח.

מכוונים לקהילת הנצח ולא לרײטינג

בניגוד לפילוסוף היהודי הפולני שמעון ראבידוביץ' (1896-1957), שדחה את תפיסתו של אחד העם, שהציבה את עם ארץ-ישראל כמרכז רוחני של עם ישראל, והעמיד את התפיסה של שני מרכזים מקבילים, שוויוניים, להם קרא "בבל" ו"ירושלים", נוקט חבר-חיבובסקי בגישה הפרגמטית יחסית של י.ל. פרץ, שהיה מוכן לקבל את הציונות כל עוד אינה שוללת את המשכיות החיים התרבותיים העבריים והיהודיים בגלות.

לא במפתיע, התגובות הראשוניות מהקהילה הספרותית הישראלית למפעלם של חבר-חיבובסקי ועמיתיו נעו – לצד הערכה על העבודה הספרותית המרשימה – בין אירוניה מושחזת אך פטרונית משהו (עם רמזים לפחד בלתי רציונלי מהשתלטות של "העברית היהודית" על "העברית הציונית"), כפי שבא לידי ביטוי במאמרה של פניה עוז-זלצברגר בכתב-העת השילוח (המחודש) – ועד לתגובות

בטן מבטלות, תולדה של הפנמה מוחלטת של ראיית העברית כשפה לאומית ישראלית ש"אין לה ארץ אחרת".

חבר-חיבובסקי נראה רך בשנים ביחס למדיום הקשה והגדול שאליו הוא מתייחס, אך אין לזלזל בתוקף הרעיון והחזון שנושב בגבו, כשילוב של רוחות רפאים מימי ההשכלה ורעננות אינטלקטואלית בת זמננו. לזכותו ייאמר שהוא חף מההתייחסות הרגשית שמאפיינת אנשי ספר ישראלים מהשורה, וגישתו גם נעדרת את הפמיליאריות של "חבר מביא חבר", המאפיינת רבים מכתבי-העת לספרות בישראל בימנו. הקרדיטים למאמרים וליצירות, שמופיעים בסוף הטקסטים ולא בראשם, מלמדים על שיבה לסגנון של צניעות והדגשת החיפוש אחרי הרעיון, הסגנון והאמת הספרותית על פני הדגשת הפרסונה הכותבת.

הרוח החדשה-עתיקה שמביא מכאן ואילך באה לידי ביטוי גם בבחירת יצירות המקור שמתפרסמות בו. חבר-חיבובסקי מחפש טקסטים שהנמענים שלהם לא יהיו בהכרח ישראלים. לא במקרה יצא כך שכל יצירות המקור שהתפרסמו בגיליון הראשון של מכאן ואילך הן מפרי עטם של תושבי התפוצות. כותבים ישראלים רבים מדי, מתברר, כולל גולים "טריים" יחסית, מתקשים להשתחרר מנטייתם לחיפוש אחרי נמענים בעלי תעודות זהות כחולות. עם זאת, לדברי חבר-חיבובסקי, אין כל מניעה שגם כותבים ישראלים יכתבו למכאן ואילך, כל עוד יפנו בכתביהם לקהל קוראים שאינו כבול לארץ אחת.

ירידה תלולה ברמת השיח

חבר-חיבובסקי מצר על הירידה התלולה ברמת השיח היום, לעומת ימי ביאליק וברדיצ'בסקי, ומפלל לחידושו של שיח משמעותי ומאתגר – אך מאמין ומעריך שהמהלך של מכאן ואילך רק בראשיתו. הארגון, הכוחות האינטלקטואלים, אורך הנשימה והמשאבים עומדים לרשות המשך המיזם. מדובר, הוא שב ומדגיש, בכתב-עת שמכוון לקהילת הנצח של השפה העברית, ולא להשגת רייטינג.

יהיה מעניין לראות כיצד ההתפתחות המפתיעה, המרתקת והחשובה כנראה שבהופעת מכאן ואילך, המשקפת אולי תזוזת מעמקים שמוקדם להעריך את השלכותיה, תפיץ את אבקניה בקרב הישראלים הנוהרים לאירופה ולשאר קצוות העולם, בין בפועל ממש ובין באקטים של "גלות פנימית", הרחק ככל האפשר מהשטעטל שנולד מהים.

אף על פי כן, בין אם עורכי כתב-העת הדיאספורי ירצו בכך ובין אם לאו, המסר של המאסף החדש מכוון גם לקהילת קוראי העברית הגדולה בעולם, בישראל – ולפחות הקומץ הסקרן מתוכה, אני חושב, לא יפסיד דבר מעיון במכאן ואילך, אף כי בשום פנים ואופן לא מדובר בחויית קריאה קלה או נוחה. לצד הנאה לא מבוטלת, גילויים חדשים וזוויות בלתי מובנות מאליהן, מובטחת גם טלטלה ואי-נחת תרבותית מטרידה, שעשויה עוד להתברר כמבורכת לכל הנוגעים בדבר.